85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ

Проф. д-р Марияна Божинова[1]

Резюме: *Културно-историческият туризъм привлича милиони туристи от всички страни на планетата. В България има необходимите условия и ресурси за по-мащабно развитие и увеличаване на приходите от тази форма на туризъм. В настоящия доклад се анализират възможностите за устойчиво развитие на културно-историческия туризъм у нас.*

Ключови думи: *културно-исторически туризъм, българска проекция, туристически продукт, ресурси, фактори*

JEL: L83, Z19

CULTURAL AND HISTORICAL TOURISM AND THE BULGARIAN VISION

Prof. Mariyana Bozhinova, PhD

Abstract: *Cultural and historical tourism attracts millions of tourists from different countries all over the world. Bulgaria has all the necessary conditions and resources for large scale development and income growth in this type of tourism. In this article we analyse the opportunities for sustainable development of the Bulgarian cultural and historical tourism.*

Key words*: cultural and historical tourism, Bulgarian vision, tourism product, resources, factors*

JEL: L83, Z19

1. Въведение

Културно-историческият туризъм е една от най-интересните специализирани форми на туризма, която води началото си от древността, а днес е обект на внимание на всички международни културни и туристически организации. Той заема приоритетно място в някои държави с богато културно-историческо наследство (Италия, Франция, Германия, Испания, Гърция и др.).

Културният туризъм, като комбинация между културно наследство и стопанска дейност, може да създава нови работни места в страната и да привлича чуждестранни инвестиции.

Основна възможност за развитието на културно-историческия туризъм в България дават многобройните и разнообразни, голяма част все още

[1] m.bozhinova@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“- Свищов

не напълно проучени и неусвоени, природни и културно-исторически ресурси с регионална, европейска и дори световна значимост. Това е основание да се защитава тезата, че културно-историческият туризъм може да се превърне в основно средство за отваряне на България към света.

Целта на настоящия доклад е, въз основа на извеждане на целите, основните характеристики и ресурсите на културно-историческия туризъм, да се изследват възможностите за неговото устойчиво развитие в България.

2. Цели и характеристики на културно-историческия туризъм

Историческите и архитектурните забележителности са свързани с хилядолетното развитие на човека и човешките цивилизации. Чрез запазените исторически забележителности получаваме конкретни факти за миналото и можем да оценим достигнатото културно равнище, което е стимул за ново развитие. Наред с това, докосвайки се до запазените археологични и архитектурни останки и паметници, туристите изпитват възхищение от достиженията на човешкия гений.

Според прогнозите на Световната туристическа организация (СТО), културният туризъм все повече заема водещо място и става „хитов продукт на бъдещето“ за туристическите пазари.

По данни на СТО и ЮНЕСКО, културно-познавателният туристически пазар, включващ само пътуванията (екскурзии) с цел посещение на културно-исторически забележителности, заема над 10% от всички пътувания в света. Затова страни като Франция, Италия, Испания, Гърция, Египет, Мексико и т.н., със силно развит туризъм, са приели специални стратегически планове за развитие на културно-историческия туризъм, инвестират милиарди евро/долари за реставрация на художествени галерии, исторически места и паметници, кралски и императорски дворци. Възстановени са старинни обичаи, провеждат се културни срещи, фестивали и празници.

Кодексът за етика в туризма, приет от Генералната асамблея на СТО през 1999 г., коментира ролята на културния туризъм за устойчивото и перспективно развитие на туристическата индустрия, за съхраняване на народната памет, историческите и културни паметници, традициите и обичаите на местното население.

Целите на културно-историческия туризъм са (Божинова, Б., Л. Илиева, П. Павлов, 2018):

- Засилване на мотивацията, потребностите и интересите на туристите за посещения на културно-исторически и природни забележителности и разширяване на техните познания;
- Съхранение и развитие на културно-историческото наследство, на паметта на миналите поколения;
- Възраждане на стари обичаи, традиции, народни веселия и пр.;
- Възпитание на младото поколение в дух на патриотизъм;

- Създаване на нови и привлекателни направления на културно-историческия и познавателния туризъм;
- Привличане и активно участие на културните дейци в проявите на този вид туризъм;
- Увеличаване приходите от културно-историческия туризъм във всяка страна, район, селище, с цел акумулиране на средства за съхранение на историческото и културното наследство;
- Разширяване възможностите на отделните държави и региони за устойчиво развитие на туристическата индустрия.

Културният туризъм има някои основни характеристики, които могат да се систематизират по следния начин:

- той е съчетание на пакет услуги, включващи културните и останалите атракции на туристическия бизнес;
- има социални и културно-познавателни измерения, и устойчивост (целогодишно провеждане на екскурзиите), в сравнение с ваканционния (летен) туризъм;
- преживяванията, удоволствията на хората са определяща негова характеристика;
- изисква специална инженерна и туристическа инфраструктура, която в много случаи налага по-големи инвестиции, намеса както от страна на държавата, така и от страна на частния бизнес;
- този вид туризъм има възпитателен ефект. Неслучайно в някои страни (напр. Япония) държавата отделя средства за деца и ученици от различни възрастови групи за организирани посещения на исторически и културни забележителности на града, района, страната;
- изисква от участниците не само интелект и високо образователно ниво, но и добра платежоспособност;
- изисква големи инвестиции, но и дава възможност за добиване на големи приходи от него.

Очертаните цели и характеристики на културно-историческия туризъм са отправна точка за формиране на неговия туристически продукт, като пакет от услуги, за професионално сегментиране на пазара и разработване на стратегия за устойчиво развитие на този вид туризъм.

3. Възможности за устойчиво развитие на културно-историческия туризъм в България

Съхранените културно-исторически забележителности имат различна атрактивност, като се различават по време, външен облик и съдържание. Обикновено те се поделят по исторически епохи - Античност, Средновековие, Възраждане и Нова и най-нова история.

В България са регистрирани над 40 хиляди паметници на културата от различни исторически епохи, обявени са 36 културни резервата, има над 300

музеи и галерии, 7 исторически паметници са в Списъка на ЮНЕСКО за световното културно наследство. Уникални са паметниците на древното тракийско наследство – великолепни тракийски гробници с ценни находки; сензационни открития на паметници от тази епоха продължават и понастоящем (Алексиева, Й., Ст. Стамов, 2003).

Българските земи са обитавани от дълбока древност и в тях са запазени различни по възраст архитектурни забележителности от тракийско време. С голяма известност и туристическа атрактивност са уникалните акрополи край Варна, гробниците край с. Свещари, с. Старосел, Поморие, Стрелча, Силистра и др. Някои от гробниците са част от световното културно наследство и са включени в Списъка на ЮНЕСКО.

Древните римляни са оценили много точно стратегическото положение на река Дунав и по крайбрежието на Балканите те строят поредица от гранични укрепления, известни като „Лимес Данубиус“. Част от тях са запазени (Видин, Русе, Свищов, Силистра) и привличат вниманието и интереса на все повече туристи.

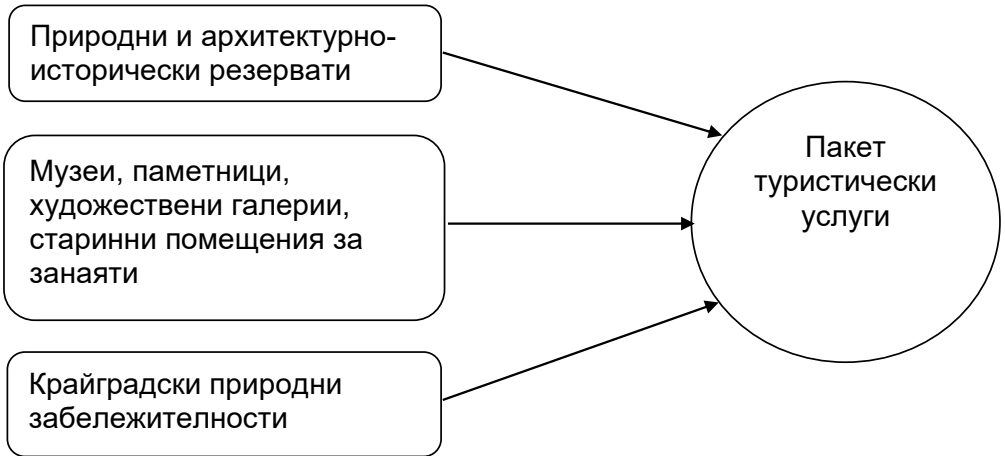
По-късно славяните и прабългарите създават нови селища и укрепителни центрове. Възникват нови градове – Плиска, Преслав, Шумен, Търново, които са изпълнявали важни административни, разпределителни и отбранителни функции. Привлекателна туристическа атракция са запазените и частично възстановени стени, сгради и други постройки, които разкриват оригиналната организация на вътрешно-градските пространства, архитектурата на обредните постройки и организацията на живота в първите български селища.

Епохата на Възраждането е свързана с развитието на занаятите и възникването на фабричното производство, което променя живота и архитектурния облик на селищата в Предбалкана (Тетевен, Троян, Трявна, В.Търново), Задбалканските котловини (Сливен, Карлово, Калофер, Копривщица), Родопите (Смолян) и др. Оттогава са запазени уникални постройки от къщи, читалища, училища, църкви, часовникови кули и други, които сега привличат интереса на туристите.

През последните години културно-историческият туризъм се развива в нови направления и е във взаимовръзка с другите видове туризъм: запознаване с традициите, обичаите и бита на българите, както и на отделните етнически групи; изучаване на запазени архитектурни паметници; посещения на села и опознаване начина на живот на хората и пр. Все повече представители на туристическия сектор вече залагат на специфичната българска обстановка, в която посрещат туристите и същевременно им предлагат различни екотурове, културни посещения, пешеходни маршрути, исторически обиколки и други. Нараства и интересът на много туристи към запазените манастири, църкви и културни паметници. Наред с това в управлението на много градове са заложени и се разработват специални програми за организиране и провеждане на конкретни културно-развлекателни прояви. Така се

реализират допълнителни приходи, разширяват се представите на гражданите и туристите към определен вид изкуство, възбужда се допълнителен интерес към историята, географията, етнологията, формата на държавно управление, начина на живот в отделните райони на страната.

Природните, културните, архитектурните и историческите забележителности на България до голяма степен предопределят спецификата и елементите на пакет услугите (продукта). Ресурсите за оформяне на пакета туристически услуги на културния туризъм са представени на Фиг. 1.

Фигура 1. Ресурси за оформяне на пакета туристически услуги на културния туризъм

Към природните и архитектурно-исторически резервати може да посочим Арбанаси, Боженци, Белоградчик, Етъра, Жеравна, Копривщица, Котел, Мелник, Златоград и др. Тези уникални резервати определят и характеристиката на предлаганите туристически услуги.

Музеи, паметници, художествени галерии, възродени старинни помещения за занаяти привличат най-често руски, украински, румънски, финландски туристи.

С крайградски природни забележителности, оформени като зони за седмична или уикендова почивка и развлечение, разполагат голяма част от градовете (особено областните центрове) в България: София-Витоша, Плевен-Кайлъка, Стара Загора-Старозагорски минерални бани и др.

Пакет услугите се изготвят в следните направления (Тончев, Цв., 2000):

- Предлагане на допълнителни услуги на чуждестранните туристи по време на обиколните турове (маршрутно-опознавателните пътувания);
- Организиране на седмичен отдих и пътувания за българските граждани;
- Организиране на възстановителни станции и лагери (за учащата се младеж).

Редица фактори оказват положително влияние за развитието на културно-историческия туризъм в България, като потребностите на международния туристически пазар е един от най-важните. В този контекст проучванията на СТО доказват, че търсенето на екскурзии и пътувания, свързани с посещения и опознаване на исторически и културни обекти ежегодно расте до периода на пандемията от Ковид-19. Най-търсени са комбинираните маршрутни програми в съчетание с отдих (планински и морски туризъм) и комбинирани пътувания до няколко държави (Европа, Балканските страни) за туристи от далечните страни (Япония, САЩ, Китай и т.н.).

Друг фактор е подобряването на инженерната и битовата инфраструктура на обектите. Както вече посочихме, България е богата на паметници на културата от различни епохи, разположени на територията на цялата страна. За съжаление обаче, все още не е създадена необходимата туристическа и инженерна инфраструктура (пътища, чистота, комунално-битови услуги), която да отговаря на изискванията и потребностите на хората, на стандарта за качество на международния пазар.

Добрият маркетинг и рекламата е фактор, влияещ положително върху развитието на туризма като цяло и вчастност на културно-историческия туризъм. В последно време Министерството на туризма и туристическият сектор полагат усилия за реализация на маркетинговата стратегия и реклама в чужбина, но все още те не са достатъчни. Необходимо е по-голямо финансиране на маркетинговата и рекламната дейности и тяхното издигане на по-високо професионално равнище.

Важен фактор е координацията между националната държавна програма, регионалните и местните програми, концепции за предлагане, пазар и реализация на туристически услуги на културния туризъм. В тази връзка е необходимо да се активизира и дейността на организациите за управление на туристическите райони.

Създаването на материални и организационни условия за предлагане на разнообразни допълнителни туристически услуги също оказва положително влияние. Това включва: участие в църковни ритуали, фестивали и други културни събития; участие на държавата, църквата, общините и частните предприемачи в реконструкцията и възстановяването на историческите и културни ценности.

Повечето исторически обекти се нуждаят от големи инвестиции и професионална проектантска и възстановителна работа. Тези проблеми биха могли да се решат чрез:

- ✓ отдаване на обектите под дългосрочна аренда (напр. Испания);
- ✓ обединяване на държавните и общински възможности, привличане на средства по линия на публично-частни партнъорства и от международни фондове;
- ✓ целесъобразно използване на средства от европейските фондове.

Възможностите за финансиране на проекти в областта на културния туризъм от Европейския съюз и европейските структурни фондове са осигурени от програмите на страните-членки, регионите и Европейската комисия.

Наличието на исторически, културни и природни уникални обекти в България създава широки възможности за по-добра организация на това важно направление в нашия туризъм. Тези възможности са свързани и с наличието на материално-техническа база, кадри, международен и вътрешен туристически пазар. Мощен фактор в тази насока е и частната предприемчивост.

На следващо място трябва да се посочи запазеният и реставриран исторически фонд, както и много други културни ценности, които представляват интерес за международния туристически пазар (Копривщица, Боженци, Котел, Жеравна, Старият Пловдив, Велико Търново, Рилският манастир, Троянският манастир и др). В повечето от посочените туристически обекти са оформени архитектурни композиции, което дава възможност на туристите да се запознаят подробно с историческото минало на българския народ, с неговите бит и култура.

Отчитайки културното разнообразие, Европейският съюз подпомага разкриването на европейските култури, като по този начин се увеличава делът на общото културно-историческо наследство на Европа.

България далеч не ползва пълноценно своето културно, историческо и природно наследство, както и възможностите за привличане на туристи през есенния и пролетния сезон. Малките предприятия, които като цяло търсят мястото си сред алтернативните форми на туризма, могат да допринесат за привличане на повече туристи през неактивните туристически сезони. Различни празници, фестивали, сезонни дейности могат умело да се превърнат в туристически атракции и да създадат условия за целогодишен туризъм, прилагайки подходящ маркетинг.

За стабилно и устойчиво развитие на културно-историческия туризъм в България е необходимо още да се изградят и поддържат контакти с международни организации в сферата на културата, изкуството и туризма и да се подпишат договори между български и чуждестранни фирми за провеждане на пътувания в областта на културно-историческия туризъм. За целта трябва да се изготвят и предлагат подходящи, тематични маршрутни туристически програми. На основата на публично-частни партнъорства могат да се изградят различни тематични паркове.

5. Заключение

България разполага с богат културно-исторически ресурс за развитие на устойчив и перспективен културно-исторически туризъм. С усилията на държавните органи и частната предприемчивост е нужно да се поддържат маркетингът и рекламата по привличане на нови туристи, за да се увеличи

делът на приходите от този туризъм, да се съхранява, опазва и обогатява културно-историческото ни наследство. Съществена е ролята на държавата, министерствата на туризма и на културата, общините и организациите за управление на туристическите райони, които трябва да работят в координация както за постигане на по-големи икономически и социални ефекти от развитието на културно-историческия туризъм, така и за опазване на околната среда.

Използвани източници

Алексиева, Й. и Ст. Стамов. Специализирани видове туризъм. Изд. Кота, Ст. Загора, 2003;

Божинова, М., Л. Илиева, П. Павлов. Организация на алтернативния туризъм. АИ „Ценов“, Свищов, 2018;

Тончев, Цв. Технология на допълнителните дейности в туризма, Изд. Тилия, 2000.